

Hol volt, hol nem volt – ami kimaradt a „Volt egyszer egy... Oroszlányi Szénbányák” című cikkből

DR. GRÁF KÁLMÁN bányaiüzemgazdász, vállalkozásszervezési műszaki szakértő

Mindig szívesen olvasom a szénbányászat nagy vállalatairól, üzemeiről – sajnos legtöbbször már múlt időben – írott krónikákat, így legutóbb a Volt egyszer egy... Oroszlányi Szénbányák címűt is. A cikkből hiányoltam azonban a pusztavámi bányászat Oroszlányi Szénbányákhoz történt csatlakozása kedvező hatásainak, e bányászat eredményeinek megemléztését. Különösen vonatkozik ez az egykori „B-C” Ikerakna üzemre, amit a mostani, de a korábban közölt cikkek melletti térképekről is „leradíroztak”.

Engedjék meg, hogy e méltánytalan „feledékenység” pótoljam, megemlékezve azokról a jelentős termelési, műszaki, fejlesztési és gazdasági eredményekről, amit az Ikerakna és a többi pusztavámi bánya nemcsak az Oroszlányi Szénbányák, hanem az egész magyar szénbányászat javára elért.

A háború alatt és közvetlenül utána, 1944-1948 között, a területen működött két, kis kapacitású bánya (Sikárosi lejtősakna és Antal táró) leművelése után a „B-C” Ikerakna termelésbe lépésével kezdődött meg Pusztavámon a nagyüzemi szénbányászat, ami (Márkushegy révén) ma is tart. 1951 júliusában a medenceperem felvetett teleprészének művelésére is sor került. Egymás után nyílt meg – a korszakra jellemző elnevezésekkel – a Honvéd akna, Béke táró, DISZ táró, Dózsa táró, DISZ lejtősakna, Béke lejtősakna. Ezeket az aknaüzemeket 1951 és 1963 között a Csukató Bányaiüzem szervezte folyamatosan termelőegységbe.

1954-ben létesült az I. sz. külfejtés, majd 1959-ig további négy (II.-IV. sz. és a Béke külfejtés). A IV. sz. külfejtés munkagödreből kiindulva, ismét mélyművelés, a Katonacsapás táró nyílt meg. A felsorolt bányák összefoglaló gazdasági alakulata, a tulajdonképpeni Pusztavámi Szénbányák, 1951 végéig a Vértes-Bakonyi Szénbányák Nemzeti Vállalat része volt. 1952. január 1-jével a Középdunántúli Szénbányászati Tröszt irányítása alá tartozó állami vállalatként, majd 1954-től kezdve ugyanezen tröszt vállalati jellegű bányaiüzemeként működött. Mint ilyen, önálló gazdasági és technológiai egység volt. A széntermelés termelési folyamatai a feltárástól az osztályozásig és a késztermék vasúti elszállításáig más bányaiüzemektől elkülönítetten történtek. Saját gép- és villamossági szerelő-javító műhellyel, fatároló- és fűrészteleppel, anyagraktárral, bányamentő-állomással rendelkezett, saját bányafelmérési és térképezési tevékenységet folytatott. Négy önálló üzemegységre tagozódott, üzemenként elkülönített, teljes önköltségig terjedő szénutó kalkulációval. Az elszállított terméket a fogyasztónak önállóan számlázta, bevételei és kiadásai elkülönített MNB számlán jelentek meg.

Ezen önállósága 1964. január 1-vel, az Oroszlányi Szénbányákhoz történt átszervezésével szűnt meg. A

csukatói üzem és a még működő külfejtés termelése 1965-től kezdve – az akkor épített függőkötélpályán – az oroszlányi osztályozóra került.

A Katonacsapást – melynek termelvényét tehergépkocsin szállították el – 1968-ban a XXIII. aknaüzemhez, az Ikeraknát 1971-ben a XXII. aknaüzemhez csatolták.

Az Oroszlányi Szénbányákhoz tartozó csatlakozásig, 1963. december 31-ig az:

Ikerakna	1948-1963 közt	3520 et (évi 220 et)
Csukató	1951-1963 közt	2402 et (évi 184 et)
Katonacsapás	1958-1963 közt	544 et (évi 91 et)
Külfejtések	1954-1963 közt	645 et (évi 108 et)

szenet termeltek. A csatlakozás után – a mindenkor elismerésre méltóan kitűnő oroszlányi műszaki-gazdasági irányítás mellett – e jó termelési eredményeket még növelni is tudták:

az Ikerakna	1964-1971 közt	2276 et (évi 284 et)
Csukató	1964-1970 közt	1609 et (évi 230 et)
Katonacsapás	1964-1968 közt	656 et (évi 131 et)
Külfejtés	1965-1967 közt	533 et (évi 177 et)

széntermeléssel jelentős hányadát szolgáltatva Oroszlány termelésének: az Ikerakna a visszafejtés kezdetéig, 1969-ig, mintegy 8-12%-át, a Csukató 7-10%-át, míg a Katonacsapás és a külfejtés – 1967-ig – 25-30%-át tette ki Oroszlány átlagosan 3,3 Mt éves termelésének. Az ezt követő években a vállalat már egyszer sem érte el ezt a szintet, sőt 1972-1981 között a széntermelés 2,4-2,6 Mt-ra esett vissza, s csak 1982 után, (a véletlenül szintén pusztavámi) Márkushegy felfejlődésével érte el ismét a 3 Mt feletti éves termeléseket.

A pusztavámi bányaiüzemnél alkalmazott, és a csatlakozás idején meglévő műszaki megoldások sem adtak okot szégyenkezésre, sőt – a 60-as, 80-as évek hazai bányaiüzemeinek meglehetősen ismeretében – ki lehet jelenteni, hogy az élvonalban voltak. Hogy a szénnél kisebb szilárdságú mellékkőzetek (főleg a duzzadásra hajlamos, kékesszürke feküagyag) jelenlétében is lehessen a vágatokat a szükséges szelvénymérettel több hónapig fenntartani, s ezáltal 180-220 m hosszú kifutású frontfejtéseket működtetni, 1951 decemberétől kezdve, az országban először kezdtek zárt TH gyűrűs vágatbiztosítást beépíteni. A TH gyűrűk visszarablására

nagy súlyt helyeztek. Ezeket házilig (!) újrarendelve, jelentős költségmegtakarítás volt elérhető. A láncos vonszoló (kezdetben egyláncos „kaparó”) már 1950-ben megjelent a bányában. 1952-től azután kétszárnyú, gyűjtőkaparó és 150-200 m hosszúságú gumiveheder szállítású frontfejtések létesültek. Az akkor uralkodó, fabiztosítású, kézi fejtésű frontokon nem a fejtési t/műszak teljesítménymutató növelését (ami csak statisztikai elszámolás kérdése), hanem a telepített létszám növelésével a homlok előrehaladásának gyorsítását tekintették elsődlegesnek. Emellett a termelékenységet a megfelelően karbantartott, nagyszelvényű vágatokkal megoldott, jó szellőztetés növelte.

1954-től kezdve Csukató bányáiban is általánosak lettek a hazafelé haladó frontfejtések, de termeltek a csoportos kamrafejtések is, kis (Kóta) és közepes (Hidasi) rakodógépekkel. Az előkészítő vágathajtásokon F-jelű gépek is használatban voltak. Havonta km nagyságrendű feltárás folyt, az Ikerakna főfeltáró vágatait a kedvezőbb állékonyság érdekében a magas fedőben hájtották.

A külfejtésen forgóvázás hegybontó és vonóvedres kotrógépek működtek, a szállítás dömperekkel, kétláncos kaparóval és 600 mm gumiszalagpályával folyt. 1957-1965-ig 760 mm-es, keskeny nyomközű dízel vonat szállította – a napi 600 t kapacitású törőművel és osztályzóval bővített osztályzóra – a külfejtés és a Katonacsapás szenét. Rendezték a két osztályzó, valamint a csukatói aknák melletti külszínen a csillefogadást és forgalmazást.

Az Ikeraknában elkészült, nagyteljesítményű szivattyútelep és zomprendszer biztonságossá tette a karsztvízszint alatti bányászkozást. Ennek, valamint a szállítóberendezéseknek jobb energiellátása, továbbá a fejtésgépesítés előkészítése érdekében 3000 V feszültséget és energiavonatot vittek a bányába. 1960-tól lengyel acéltámokat és süvegeket kezdtek alkalmazni, majd csehszlovák gyalú kísérleti üzemére is sor került, de általánosan maróhengeres jövesztés bevezetése már csak 1965-ben, az oroszországi korszakban valósult meg.

DR. GRÁF KÁLMÁN politológiai és jogi doktor, okleveles gazdaságtervező, vállalkozásszervezési műszaki szakértő. 1951-1961-ig a pusztavámi szénbányák tervezési és üzemgazdasági vezetője. Ezt követően a nehézipari minisztériumban főelőadó, majd a szénbányászati iparág irányító szerveinél (egyesületek, országos tröszt) volt osztályvezető, 1985-ben történt nyugdíjazásáig. Szerepe volt a szénbányászatra vonatkozó speciális állami gazdasági szabályozás kialakításában, továbbá a vállalati tervezés és irányítás módszereinek tökéletesítésében. 1985 után több bányászati és energetikai vállalatnál szakértőként működött.

Megemlítendő az üzemi vízmű és fürdő, továbbá az irodaépület bővítése, üzemi szilárd úthálózat megépítése.

Néhány szó a termelt szének fűtőértékéről:

Ikerakna felső telep, katonacsapás	18800 kJ/kg;
Ikerakna alsó telepek	13800 kJ/kg;
Csukató	9600-12300 kJ/kg

körül mozgott.

Nagyobb mérvű minőségi ingadozás (lefelé) főleg a külfejtéseken fordult elő.

Nem kell hallgatni a széntermelési költség alakulásáról sem. A jó üzemszervezés, az adott technológiák észszerű alkalmazása a bányakapacitás jó kihasználásán keresztül a széntermelés teljes önköltségének (mai szemmel nézve, szinte hihetetlenül) alacsony szintjét eredményezte, mint azt néhány jellegzetes évi adat mutatja, Ft/tonnában:

	1955	1963	1965	1970
Ikerakna	129	199	187	174
Csukató	88	168	157	142
Az iparág átlaga	153	271	272	280

E rövid ismertetőből is megállapítható, hogy a pusztavámi szénbányászati átvétele az Oroszlányi Szénbányák Vállalat számára nem teher, hanem nyereség volt. E nyereséggel az Oroszlányi Szénbányák V. jól gazdálkodott, hatékony intézkedésekkel továbbfejlesztve azt. Ennek az eredményes egyesített működésnek a csúcspontja a Márkushegy Bányárium létrehozása volt.

Úgy gondolom, hogy e megemlékezéssel tartozom egykori elhunyt és még élő kollégáimnak, a kétezres létszámú pusztavámi bányászoknak, műszakiaknak, tisztviselőknél és vezetőknél!

IRODALOM

Kusnyér Z. – Gráf K.: 50 év a móri-pusztavámi bányárium életéből, 1920-1970. Emlékalbum a Bányászati Múzeumban.

Martényi Á. – Barabás M. – Vadász E.: Volt egyszer egy... Oroszlányi Szénbányák

A Bányászati Közlöny tartalmából

A 2005/1. szám (március) közli:

- a 2004. évi CXXXVIII. törvényt a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény módosításáról
  - a 2004. évi CXL. törvényt a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
  - a 28/2004. (XII. 20.) FMM rendeletet a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 5/1993. (XII. 26.) MüM rendelet módosításáról
  - az MBH közleményeit:
- = a szénhidrogének kutatására szabadon álló területekről
= tájékoztatók

PT